

Meneroka Gaya Hidup dan Gaya Keibubapaan Terhadap Normalisasi Keterlibatan Individu dalam Gejala LGBT dalam Kalangan Mahasiswa

Exploring Lifestyle and Parenting Styles against the Normalization of Individual Involvement in LGBT Phenomenon among University Students

Wan Nursabrina Batrisyia Wan Rushdan
¹Nasrudin Subhi

Pusat Kajian Psikologi dan Kesejahteraan
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia

Correspondence e-mel: ¹nas2572@ukm.edu.my

ABSTRAK

Personaliti dan gaya hidup seseorang seringkali dikatakan bergantung rapat dengan gaya keibubapaan yang diterima. Kajian berkenaan isu LGBT masih lagi baharu di Malaysia. Oleh itu, kajian ini dijalankan bertujuan untuk meneroka pengalaman informan beridentifikasi sebagai individu yang mempunyai ketertarikan seks sama jantina serta melihat perkaitannya dengan gaya keibubapaan dan kesan kehidupan di universiti terhadap pembentukan identiti seksual mereka. Kajian ini berbentuk kajian kualitatif dengan menggunakan fenomologi sebagai reka bentuk kajian. Seramai enam orang informan terpilih menggunakan teknik persampelan bola salji (snowball sampling) dan mereka adalah terdiri daripada mahasiswa yang berumur 20 hingga 25 tahun. Temu bual dilakukan secara mendalam berpandukan protokol temu bual separa berstruktur. Temu bual yang telah siap ditranskripsi telah dianalisis menggunakan analisis tema. Tema-tema yang timbul telah digugus mengikut kesesuaian dalam memberikan makna. Keputusan kajian mendapati sebanyak tujuh tema utama yang timbul: (i) gaya keibubapaan, (ii) menyedari seksualiti, (iii) kehidupan di universiti, (iv) konflik yang dialami, (v) strategi daya tindak, (vi) nasihat dan (vii) harapan untuk diri sendiri. Kesimpulannya, gaya keibubapaan berbentuk permisif serta suasana kehidupan yang lebih bersifat terbuka di universiti cenderung untuk memberikan kebebasan dan menggalakkan perkembangan identiti LGBT dalam kalangan informan. Implikasi daripada kajian ini diharap dapat membantu golongan LGBT untuk lebih memahami situasi yang dialami serta mencari jalan keluar yang terbaik. Selain itu, diharap dapatan kajian juga berupaya membantu keluarga, sahabat serta ahli profesional dalam usaha untuk menambah baik respons tolong bantu yang diberikan kepada LGBT yang terkesan dengan isu sedemikian dalam kehidupan mereka.

Kata kunci: LGBT, gaya hidup, gaya keibubapaan, mahasiswa, kualitatif

ABSTRACT

Personality and lifestyle are often said to depend closely on the parenting style that is obtained. Studies on LGBT issues are still new in Malaysia. Therefore, this study was

conducted aimed to explore the experiences of informants identifying as individuals with same-sex sexual attraction as well as looking at its relationship with parenting style and the impact of university life on the formation of their sexual identity. This study is a qualitative study using phenomenology as the study design. A total of six informants were selected using the technique of snowball sampling and they consisted of students aged from 20 to 25 years old. Interviews were conducted in-depth based on a semi-structured interview protocol. The completed transcribed interviews were then analyzed by using thematic analysis. The themes that arose were grouped according to suitability in giving meaning. The results of the study found that seven main themes arose: (i) parenting style, (ii) awareness of sexuality, (iii) university life, (iv) conflict experienced, (v) coping strategies, (vi) advice, and (vii) hope for themselves. In conclusion, permissive parenting styles as well as a more open living environment at the university tend to provide freedom and encourage the development of LGBT identity among informants. The implications of this study are expected to help LGBT people to have a better understanding of the situation and find the best way out. In addition, it is hoped that the study will also be able to help family, friends, and professionals in an effort to improve the response of help given to LGBT who are affected by such issues in their lives.

Keywords: *LGBT, lifestyle, parenting style, university student, qualitative*

1. Pengenalan

Peredaran zaman ke arah dunia globalisasi yang dialami masa kini secara kasarnya memberi perubahan struktur dari aspek masyarakat daripada tradisional kepada kompleks dalam menjalani arus kehidupan yang semakin berkembang. Perubahan ini turut melibatkan prinsip keagamaan dan nilai moral masyarakat peradaban mulia yang terpalit dek perubahan transisi yang berlaku.

Mutakhir ini, kecenderungan seksual yang memaparkan ketertarikan sesama jantina kerap kali melintasi mata kita. Kewujudan fenomena ini disifatkan sebagai semakin agresif saban hari dan nyata mendorong kepada kesongsangan dari peraturan fitrah yang telah digariskan oleh agama Islam. Terma ringkas atau akronim LGBT popular dewasa ini dan membawa maksud Lesbian, Gay, Biseksual dan Transgender merujuk kepada orientasi dan identiti seksual seseorang. Orientasi seksual atau lebih dikenali sebagai ketertarikan seksual ini bukan hanya berlandaskan ketertarikan melalui elemen jasmani atau biologi semata-mata, tetapi juga melangkaui hubungan rohani dan batin. Setiap individu berhadapan dengan keadaan yang berbeza-beza, selari dengan keperluan yang dituntut. Begitu juga dalam golongan LGBT ini yang melibatkan keinginan mereka dalam mengubah fitrah asal kejadian yang dikurniakan kepada personaliti yang bertentangan dengannya. Orientasi seksual adalah merangkumi ketertarikan seseorang individu kepada jenis jantina dari aspek emosi, fizikal, seksual dan romantik.

Menurut Nugroho (2010), keputusan untuk menjadi homoseksual kebanyakannya tercetus pada usia dewasa muda atau pada usia ketika mereka kebanyakannya bergelar seorang mahasiswa. Ini adalah disokong dengan laporan berita oleh Ali (2018) yang menyatakan penularan serius golongan LGBT dalam kalangan pelajar dari institusi pengajian tinggi (IPT). Aktiviti tidak bermoral yang sedang rancak dalam kalangan mereka ialah seks songsang dan seks di luar tabi'e. Tidak dinafikan juga dengan penganjuran program-program berunsur LGBT secara terbuka yang dijalankan di beberapa IPT di Malaysia khususnya institut

pengajian tinggi swasta (IPTS), kemungkinan bagi meniru budaya sesetengah negara di barat. Selain itu, Syarifah Rohaniah (2011) turut mengutarakan pendapat yang sama mengenai golongan yang mengalami permasalahan tentang orientasi seksual bahawa ianya mempunyai perkaitan rapat di antara faktor keluarga, biologi, persekitaran, media serta sejarah penderaan sewaktu kecil.

Rentetan fenomena negatif yang kian menyusup dalam sosio kehidupan masyarakat ini, ianya menjadi kayu pengukur kepada keranapan budaya hidup masyarakat dari aspek akhlak dan tingkah laku, seiring dengan norma seorang manusia. Permasalahan melibatkan LGBT diistilahkan sebagai norma kerana ianya bukan lagi perkara yang asing dalam kalangan masyarakat. Individu yang terlibat dengan perilaku LGBT adalah berisiko tinggi ke arah penularan virus yang masih tidak diketahui kaedah rawatannya iaitu HIV/ AIDS. Pada tahun 1986, tiga kes HIV dilaporkan di Malaysia dan selepas lebih 20 tahun epidemik ini dikesan di Malaysia, ianya mencatatkan kenaikan jumlah yang signifikan iaitu seramai 87,710 orang yang menderita daripada penyakit HIV. Menurut Kementerian Kesihatan Malaysia (KKM 2009), terdapat kira-kira 105,439 orang yang menghidapi HIV dan penambahan kes kematian sebanyak 13,394 akibat AIDS. Selain itu, keratan akhbar tempatan iaitu Utusan Online (2018) yang bertindak sebagai suara bagi masyarakat telah menzahirkan kebimbangan mereka terhadap golongan pelajar di mana pada tahun 2017, terdapat jumlah yang sangat signifikan melibatkan golongan pelajar yang mencatatkan sebanyak 247 kes terbaharu sebagai penghidap HIV/AIDS yang bertindak tanduk daripada perlakuan tidak bermoral seperti hubungan seks songsang. Untaian daripada permasalahan tersebut adalah hasil gejala keruntuhan akhlak dan budaya songsang yang menjadi virus kepada generasi pemangkin negara kita.

Turut disentuh juga adalah isu tingkah laku negatif dan ketidakstabilan dari segi emosi. Kajian yang terdahulu lazimnya membuktikan bahawa individu yang terlibat dengan gejala LGBT ini adalah lebih cenderung ke arah masalah berkenaan kesihatan mental, kecelaruan dari segi psikologi dan yang lebih membimbangkan iaitu perlakuan membunuh diri. Antara masalah kesihatan mental yang kian menular dalam kalangan komuniti LGBT yang berpunca daripada ketidakseimbangan di dalam kehidupan dan seterusnya membawa kepada konflik pertarungan diri sendiri seperti berasa murung, berputus asa di dalam kehidupan dan wujud perlakuan untuk membunuh diri (Ahmad et al. 2015). Oleh itu, kesedaran yang tinggi diiringi langkah yang proaktif perlu dititikberatkan dalam membendung permasalahan yang membelenggu golongan LGBT, lantas menyumbang kepada kesejahteraan negara. Melalui kewujudan hasil dapatan kajian ini, adalah diharapkan bagi memberi pendedahan optimum kepada masyarakat luar yang bergelar sebagai ibu bapa tentang kepentingan gaya keibubapaan yang sihat dan seimbang dalam mendidik serta membentuk pengaruh yang baik kerana faktor didikan ibu bapa juga memainkan peranan yang besar dalam keterlibatan budaya LGBT.

2. Sorotan Literatur

Menurut Byrd dan Nicolosi (2002) faktor genetik memainkan peranan yang penting dalam pembentukan fenomena ketertarikan sesama jantina dalam diri individu seperti gejala yang digariskan di bawah LGBT iaitu lesbian, gay, biseksual dan transgender. Namun begitu, individu yang tergolong dalam LGBT ini tidak terjadi secara automatik kerana ianya adalah dikembangkan dan dibesarkan melalui gaya keibubapaan yang diterima dalam institusi kekeluargaan mereka. Oleh itu, gaya keibubapaan merupakan faktor penting yang mencorakkan dan mewarnakan sahsiah serta keperibadian anak-anak dalam mengikut fitrah asal kejadian atau sebaliknya.

Kajian yang dibuat oleh Norulhuda (2001) di Universiti Teknologi Malaysia (UTM), Skudai telah dijalankan ke atas pelajar lelaki yang mempunyai personaliti lembut. Tujuan kajian adalah berkisarkan tentang menjelaskan faktor penyebab yang memberi pengaruh kepada perkembangan budaya komuniti lelaki berpersonaliti lembut di UTM. Terdapat seramai 52 orang informan menjadi sampel kajian di mana 50 orang (96.20%) daripadanya adalah terdiri daripada bangsa Melayu. Keputusan kajian ini menunjukkan bahawa perkara yang memberi pengaruh kepada perkembangan budaya komuniti lelaki berpersonaliti lembut ini adalah faktor pengaruh keluarga dan teman.

Noremy et al. (2019) dalam kajian mereka ke atas lima orang mahasiswa di institut pengajian tinggi awam pula menyimpulkan bahawa terdapat sembilan faktor yang memberi pengaruh kepada keterlibatan mahasiswa dalam gejala LGBT di mana salah satunya adalah perhatian dan kawalan daripada ibu bapa yang sangat lemah. Selain itu, terdapat juga faktor-faktor seperti personaliti semula jadi informan, orientasi seksualiti yang dialami semasa kecil, sokongan dari segi material, ketagihan akibat daripada pengalaman berhadapan dengan gangguan seksual, pengaruh daripada rakan yang mempunyai ketertarikan seks yang sama, rendah dalam penghayatan dari aspek keagamaan dan Islamiah, berasa sunyi serta bagi memenuhi tuntutan keinginan seksual yang meninggi. Informan mengakui bahawa kurangnya kawalan dan perhatian daripada ibu bapa adalah bertitik tolak daripada kehidupan berasingan dengan ibu bapa, justeru mereka diberikan kebebasan yang optimum bagi melakukan segala perkara tanpa kebenaran dan pengetahuan ibu bapa serta keluarga mereka.

Selain itu, Noremy et al. (2019) turut menjelaskan bahawa informan mengakui mereka mempunyai peranan seksualiti yang menyimpang daripada norma sebenar ketika berada di zaman kanak-kanak serta persekitaran gaya hidup berbeza memberi pengaruh kepada orientasi seksual yang dialami sehingga mereka terjerumus kepada kecelaruan dari segi orientasi seksual dan terjerumus ke dalam gejala LGBT. Secara lebih terperinci, kajian ini mendapati informan dibesarkan dalam persekitaran dan gaya hidup yang feminin seperti sering bermain dengan alat solek dan anak patung sehingga mempersepsikan diri sebagai perempuan, dipakaikan aksesori wanita oleh ibu sendiri serta didedahkan dan dibiasakan dengan permainan dan pemakaian seperti seorang perempuan sehingga wujudnya kecelaruan dalam orientasi seksual. Kajian ini juga menyimpulkan bahawa pengaruh rakan sejenis juga menjadi faktor kepada keterlibatan mahasiswa IPTA dalam gejala LGBT. Dapatan kajian menjelaskan bahawa apabila berada di universiti, mereka didedahkan dengan komuniti LGBT yang menyokong sesama sendiri dalam kuantiti yang ramai. Hubungan persahabatan yang dijalankan dalam komuniti LGBT di pusat pengajian ini memberi pengaruh yang kuat apabila terdapat individu yang sering bercerita tentang gaya kehidupan mereka sehingga ada individu yang terpengaruh untuk terjebak dalam aktiviti tersebut.

Ahmad et al. (2015) dalam kajian mereka berkenaan faktor dan cara gaya hidup dalam kalangan lesbian di Kota Bharu, Kelantan mendapati bahawa faktor dominan yang memberi pengaruh kepada golongan remaja ini terjerumus ke lembah gejala lesbian adalah kerana mereka lemah dari aspek keagamaan. Gaya hidup oleh golongan lesbian ini adalah dipersepsikan baik dengan adanya corak kehidupan yang bahagia, rasa diterima dalam komuniti, mempunyai hubungan baik dengan golongan komuniti lesbian serta tidak mengendahkan cemuhan dan kritikan masyarakat. Selain itu, diutarakan juga faktor-faktor seperti institusi kekeluargaan, rakan-rakan dan mempunyai kesefahaman yang baik di antara pasangan sejenis turut menjadi faktor kepada terjadinya gejala ketertarikan sesama jantina. Kajian yang dijalankan oleh Khir dan Raksan (2018) ke atas enam orang belia yang terlibat dengan gejala gay di Kuala Lumpur mendapati bahawa pengaruh yang menyebabkan berlakunya keterlibatan mereka dalam gejala gay adalah dikategorikan kepada dua iaitu

pengaruh dalaman dan pengaruh luaran. Pengaruh dalaman yang diutarakan adalah mencakupi aspek seperti mempunyai naluri suka kepada lelaki, masa lampau, kurangnya penghayatan dari aspek keagamaan, bersifat terbuka terhadap gejala gay serta menerima gejala gay sebagai norma kehidupan. Manakala, pengaruh luaran adalah berkisarkan kepada aspek ruang dan peluang, persekitaran dalam institusi kekeluargaan yang feminin, aspek pengaruh daripada rakan sebaya serta pengaruh daripada internet.

3. Metodologi

Reka bentuk kajian ini adalah dengan menggunakan pendekatan kualitatif yang berbentuk fenomenologi di mana ianya lebih memfokuskan kepada memahami asas kepada sesuatu pengalaman yang dialami oleh informan. Pengkaji turut menggunakan kaedah temu bual untuk mendapatkan maklumat yang diinginkan kerana pendekatan ini mengetengahkan pengalaman harian informan yang memberi pengaruh dan mencorakkan kelakuan mereka dari dulu sehingga kini. Melalui pendekatan ini juga, pengkaji dapat memfokuskan intipati kajian yang mencakupi pengalaman subjektif para informan tentang gaya hidup dan gaya keibubapaan yang diterima serta takrifan mereka terhadap realiti kehidupan yang dilalui.

Kajian ini telah melibatkan seramai enam orang informan terdiri daripada mahasiswa yang terlibat dalam fenomena LGBT di institusi pengajian tinggi awam dan swasta serta berada dalam lingkungan umur 30 tahun ke bawah. Sesi temu bual berjalan secara separa berstruktur menggunakan aplikasi Google Meet selama setengah jam sehingga satu jam melalui bagi setiap informan. Walau bagaimanapun, pengkaji telah terlebih dahulu memohon keizinan serta kesediaan informan sebelum sesi temu bual dijalankan di mana isu etika seperti kerahsiaan telah diperjelaskan. Pengkaji juga memohon persetujuan informan untuk merekod audio bagi setiap temu bual yang dijalankan.

Seterusnya, segala dapatan dan maklumat yang diperolehi melalui temu bual telah dianalisis untuk membuat proses menganalisis data berdasarkan analisis *Interpretative Phenomenological Analysis* di mana setiap verbatim informan tersebut telah dianalisis terdahulu dan kemudiannya dibahagikan kepada gugusan tema yang tertentu.

4. Dapatan dan Perbincangan

4.1 Demografi Informan

Melalui temu bual yang dijalankan, seramai enam orang informan telah ditemu bual secara separa berstruktur dalam kajian ini di mana mereka mempunyai seksualiti yang berlainan tetapi masih di bawah kelompok golongan LGBT iaitu Lesbian, Gay, Biseksual, Transgender serta bergelar sebagai mahasiswa di universiti tempatan. Daripada enam orang informan ini, seramai lima orang informan iaitu informan 2, 3, 4, 5 dan 6 merupakan mahasiswa ijazah sarjana muda manakala informan 1 merupakan mahasiswa sarjana dan pekerja sambilan. Kesemua informan ini adalah berumur 20 hingga 25 tahun dengan min umur 23 tahun. Seramai empat informan menuntut di universiti awam manakala dua daripadanya menuntut di universiti swasta. Kesemua informan ini berasal daripada Kuala Lumpur, Seremban, Ampang, Johor serta Banting.

4.2 Gaya Keibubapaan

Berdasarkan temu bual yang telah dijalankan, pengkaji mendapati bahawa majoriti informan menerima gaya keibubapaan jenis permisif yang berorientasikan kemesraan tetapi kurang tanggungjawab di mana bapa informan tidak menitikberatkan ketegasan dalam gaya keibubapaan yang diberi. Dalam konteks ini, ibu informan 3 bersifat dominan dan menitikberatkan ketegasan tetapi kerana tuntutan kerja di luar negara, kapasiti kuasa ibunya dalam mengasuh adalah agak terhad. Tambahan pula, menurut informan, peningkatan usia ibu dan bapanya menjadikan mereka bersetuju dan tidak kisah dengan tindak tanduk anak-anaknya meskipun pendapat yang diutarakan adalah berbeza dan kadangkala bercanggah daripada ajaran Islam. Ini dapat dibuktikan melalui pernyataannya yang mengatakan bahawa,

The dad tu macam dia yeah dia ada la his strict moments tapi compared to my mom, dia macam it's always yeah ask your mother, is your mom okay with this, is your mom okay with that, I don't know anything go and ask your mom. I have curfews and also I think right now is more laid back.

Seterusnya, informan 4 juga mempunyai persamaan yang sama di mana beliau menyatakan bahawa beliau mendapat kepercayaan maksimum daripada ibu bapanya. Ini adalah kerana menurutnya, majoriti rakannya adalah perempuan dan beliau tidak mempunyai teman lelaki. Oleh yang demikian, kepercayaan dari ibu bapa adalah diperolehi dan ianya memberi tiket kebebasan kepada dirinya untuk keluar tanpa tentangan;

My parents, they're quite normal, quite strict. They just let me do whatever I want mostly but still under control most of the time. And most they just let me do everything I want freely. They are not quite strict because I think they trust me.

Selain itu, pernyataan ini juga disokong oleh informan 6 di mana beliau menyatakan bahawa ibu bapa tidak menitikberatkan ketegasan di mana beliau bebas untuk keluar pada bila-bila masa dan dengan sesiapa sahaja;

I tak mintak permission before keluar, I just bagi tahu je nak keluar, dengan siapa, dengan kawan, macam tu je. Diorang tak kongkong pun, diorang tak strict la. Pernah je balik 2, 3 pagi. Tak balik satu hari pun pernah.

4.3 Menyedari Seksualiti

Temu bual ini juga turut mengupas pengalaman informan dalam menyedari seksualiti mereka dengan menghuraikan faktor-faktor yang membuatkan mereka tertarik kepada sesama jantina seperti (i) tertarik kepada rupa paras dan (ii) terpengaruh kepada pornografi serta sifat ingin mencuba.

(i) Tertarik kepada rupa paras

Ketertarikan informan kepada rakan sejawat dari aspek rupa paras telah mendorong mereka untuk menyedari bahawa mereka adalah tergolong dalam golongan LGBT. Ini dapat diselaraskan dengan informan 1 yang menyatakan kriteria seperti rupa paras yang menarik menjadi faktor penyumbang kepada kesedaran tentang seksualiti. Ianya telah dirungkai melalui pernyataan iaitu,

I rasa just attracted to a cute boy. After that, sekolah asrama tu baru I realize betul-betul la yang I do like same sex la.

Ini juga telah membuka mata informan 2 bahawa beliau mempunyai ketertarikan seks sesama jantina. Ini adalah dibuktikan oleh beliau yang mengatakan bahawa,

Saya start rasa suka jantungina yang sama masa saya sekolah rendah. Dia memang macam *superhero*, dia memang baik dengan saya, tak pernah buli saya lepas tu dia hensem.

Ini juga adalah disokong oleh informan 4 yang turut menzahirkan ketertarikan kepada rupa paras artis-artis dari Korea dan Thailand iaitu Ryu Jin daripada ITZY dan Love Pattranite, pelakon filem daripada Thailand,

Ever since girl groups starts to have girl crush concept, I became very interested and became a fan of more girl groups than boy groups nowadays. When I looked at her, she's really cute and bubbly. Her personality is just, I don't even know how to explain but she's adorable. When I like her, I liked her the way I liked boys.

Pernyataan daripada informan 5 juga turut mempunyai persamaan dengan informan 1 yang menyatakan bahawa beliau menyedari ketertarikan sesama jantungina seawal usia 12 tahun di mana beliau tertarik kepada rakan kelas sebelah yang mempunyai rupa paras menarik;

I was 12 maybe, like there's a student next door la, boy next class yang eye candy. Mula-mula like crushing things and since then I attracted to same gender.

(ii) Terpengaruh kepada pornografi serta sifat ingin mencuba

Insiden lain seperti terpengaruh kepada pornografi dan sifat ingin mencuba juga turut diutarakan di mana ianya menyedarkan informan bahawa mereka mempunyai ketertarikan seks kepada sama jantungina. Kewujudan rakan-rakan yang menceritakan tentang pengalaman mereka telah melahirkan rasa untuk mencuba. Ini dibuktikan oleh informan 6 bahawa,

Sebab cenderung dengan pornografi. *Like* kita just nak cuba cuba apa benda ni kan. *I start doing sex when I was 15 and cenderung 13 years old.* Tapi masa tu tak buat lagi la, just like tengok-tengok apa benda ni apa benda ni. Dia macam tengok pornografi kan, and then macam apa benda ni and then *I* nak cuba lah. Umur 14 tu *I* dah start light sex la macam kiss, oral sex macam tu.

4.4 Kehidupan di Universiti

Dapatan kajian mendapati bahawa majoriti informan menjelaskan tentang kehidupan di universiti yang lazimnya memberikan ruang dan peluang kepada mereka dalam melangsungkan aktiviti LGBT kerana berada jauh dari peraturan dan pengawalan keluarga. Berdasarkan hasil analisis tematik yang dijalankan, pengkaji mendapati bahawa terdapat beberapa subtema yang diperincikan iaitu (i) kebebasan mutlak, (ii) pengaruh rakan di universiti dan (iii) mempunyai pasangan sama jantungina.

(i) Kebebasan Mutlak

Menjadi kelaziman kepada mahasiswa universiti untuk melangsungkan kehidupan secara bebas di universiti dek ketiadaan kekangan dan halangan dari aspek peraturan daripada keluarga dan sokongan hebat daripada rakan-rakan yang mempunyai pemikiran terbuka. Justeru, beliau merasa lebih bebas dengan kehidupan di universiti apabila berbicara aspek seksualiti. Ini dibuktikan melalui informan 3 yang menyatakan bahawa,

Yes. Because USM is open to all people. Also because it's a big campus and there's a lot of international students and also the lecturers ada yang from Malaysia and from outside as well. So sometimes we have this talk, this where you can give opinions from different country.

Informan 2 turut menyatakan pendapat beliau berkenaan kebebasan mutlak di universiti di mana beliau boleh keluar sewaktu malam, tidak seperti semasa berada di rumah di mana majoritinya adalah terbatas. Beliau juga lebih selesa untuk bersuka ria bersama rakannya sehingga jam 2 atau 3 pagi;

Yes, kat uni saya rasa bebas. Kiranya saya boleh keluar malam and then saya boleh macam percakapan saya tu tak limit. Saya boleh gelak gelak. Kadang kalau orang nak kata saya culture shock waktu kat KUPTM pun boleh cakap sebab saya tak pernah balik sampai 2, 3 pagi.

Informan 5 juga turut mengutarakan pendapat yang sama dari aspek kebebasan mutlak yang diperolehi di universiti. Berada di rumah menyebabkan segalanya menjadi terbatas kerana beliau tidak mendapat kebebasan untuk bersuara mengenai apa-apa. Tambahan pula, keberadaan di rumah menyebabkan beliau perlu menurut perintah yang dikeluarkan ibu bapa iaitu pulang sebelum jam 7 malam. Justeru, berada di universiti memberi ruang dan peluang untuk beliau berjumpa teman lelaki, tanpa mengira waktu. Beliau menyatakan,

Yes. Firstly in meeting boys la. Kan macam we have apps for hook-up so kadang macam bila I duduk sorang, there's no curfews so macam if I nak jumpa this guy pukul 9 sampai 10 or the next morning before I pergi kelas, boleh je. There's no problems of meeting anyone.

Informan 6 juga berpendapat bahawa universiti memberikan kebebasan dari aspek cara pemakaian yang ditonjolkan oleh beliau. Naluri yang terarah kepada perempuan tidak meletakkan batasan kepadanya untuk berpakaian seperti perempuan seperti bersolek, bersiap dan memakai kasut tumit tinggi, persis seorang wanita; “*Oh I drive so yeah. And I kekadang jadi perempuan so in my bedroom I just do live and make-up and dress up, pakai heels semua.*”

(ii) Pengaruh rakan di universiti

Situasi informan yang dikelilingi dengan individu yang mempunyai cenderung yang sama nyata memberi pengaruh kepada ketertarikan seks sesama jantina yang dialami. Pengaruh individu sekeliling adalah melibatkan konteks yang luas oleh kerana keberadaan di universiti yang tidak meletakkan batas dalam pergaulan antara individu lain dari serata negeri. Kawan merupakan individu penting yang berupaya memberi pengaruh pada personaliti dan seksualiti informan. Berikut dinyatakan pernyataan daripada informan 1 yang menyatakan bahawa rakan sekeliling banyak memberi sokongan dan dorongan meskipun beliau berada di landasan yang salah. Ini adalah dibuktikan dengan, “Pengaruh kawan *actually* diorang macam banyak *support* la.”

Seterusnya, turut dipersetujui oleh informan 2 yang berkata bahawa berada di universiti menyebabkan dirinya terpengaruh. Lebih-lebih lagi apabila dia diajak oleh rakan-rakan untuk menghadiri acara peragaan. Daripada situ, beliau mula mengenali *mak nyah* yang terkenal di Kuala Lumpur. Ini adalah dijelaskan melalui,

Ada, ada saya terpengaruh sebab saya ni bukan sahaja ada kawan je tau, saya kenal semua banyak mak nyah dekat KL yang famous la, quite famous dekat Instagram ber KK [ribu-ribu] jugak lah followers. Pengaruh lagi ialah kawan saya bawa pergi event macam tu, event fashion show lah. Lagi saya terpengaruh dengan benda-benda yang lagi tertarik dengan sesama jantina sebab yang datang lagi la hensem-hensem, muscular-muscular kan.

Impak yang sama juga dirasakan oleh informan 3 yang menyatakan terpengaruh daripada kawan-kawan. Beliau menyatakan sikap rakan-rakannya yang lantang dalam bersuara dan

lebih aktif dalam gerakan LGBT telah mendorong beliau untuk turut berani menyuarakan pendapat berkenaan LGBT, tidak gentar dan takut akan kesalahan yang dibuat oleh diri sendiri;

We live in Malaysia so we're pretty much scared to be anything so when we have one person who is more active, or more daring la kan so they're like do this or do that, so it influences me to do this and to do that also. Macam to speak up more, don't be afraid of myself, to make mistakes and everything. So, I think it influenced me in a positive way. In my course I nampak memang terang terang and betul betul out la yang LGBT and everything kan. My friends are a big part of my personality and identity because most of them are also within LGBT community macam as in ally, it's more comfortable with LGBT people itself. So they're pretty supportive.

Selain itu, informan 4 juga turut menyatakan pandangan yang sama mengenai pengaruh kawan di mana beliau menyatakan terdapat rakan yang membuat pendedahan mengenai seksualiti mereka. Oleh itu, beliau turut merasakan bahawa ketertarikan sesama jantina bukanlah sesuatu yang salah, lantas menerima keadaan diri sendiri, “*Yes sebab I feel like I can accept myself. Sebab mula mula I'm in denial but then tengok others, they're just like open. It makes me realize that maybe it's nothing wrong.*”

(iii) Mempunyai pasangan sama jantina

Seperti individu yang normal, pasangan juga merupakan aspek penting di dalam kehidupan golongan LGBT. Majoriti informan di dalam kajian ini menyatakan bahawa mereka pernah mempunyai pasangan sesama jantina. Menurut informan 1, beliau menyatakan bahawa pernah mempunyai pasangan berlainan dan sesama jantina iaitu wanita dan lelaki, selari dengan identiti seksual beliau iaitu biseksual. Beliau menyatakan bahawa, “*Currently tak, but I used to have la. Lelaki pernah, perempuan pun pernah.*”

Begitu juga dengan informan yang menyatakan beliau pernah mempunyai pasangan sesama jantina sewaktu berada di universiti, iaitu dalam lingkungan umur 19 tahun. Beliau berjumpa dengan pasangannya melalui aktiviti kokurikulum yang diadakan oleh universiti. Informan 2 menyatakan bahawa,

Pernah ada. Rasanya tu first time and last la sebab after that dah takde dah susah gila. Almost 2 years jugak la dengan dia. Tu macam bebetul macam orang kata macam tak logic macam nak bawak kawin la. Saya pergi rumah parents dia, dia pergi rumah parents saya.

Menurut informan 5, beliau tidak mempunyai pasangan buat masa sekarang tetapi pernah mempunyai 5 orang pasangan yang bersamaan jantina sebelum ini. Beliau menyatakan bahawa mula mengenali pasangan pertama melalui aplikasi Grindr semasa berada di Tingkatan 4 dan mula memberanikan diri untuk komited terhadap hubungan apabila berada di peringkat universiti, “*Currently takde. Previously ada. I ada 5... 3 exes older than me but third ex is a year older and my latest one is sebaya.*”

Informan 6 turut membicarakan perkara yang sama seperti informan 1 di mana beliau juga turut pernah mempunyai pasangan yang sama dan berlainan jantina iaitu pasangan perempuan sebelum beliau menyambung pengajiannya dalam ijazah sarjana muda dan pasangan lelaki semasa tahun 2020. Beliau menjelaskan bahawa, “*I pernah couple dengan perempuan, I pernah couple dengan lelaki. I ada ex-girlfriend 2 years ago and boyfriend last year. Dua je.*”

4.5 Konflik yang Dialami

Berhadapan dengan kekeliruan mengenai seksualiti mengikut norma dan lumrah yang telah ditetapkan, informan menyatakan bahawa mereka tidak terlepas daripada mempunyai konflik

yang berkaitan dengan identiti seksual mereka. Majoriti informan menyatakan bahawa mereka mengalami konflik yang lazimnya dialami oleh individu lain seperti kemurungan.

Menjalani hidup sebagai individu yang tergolong dalam komuniti LGBT agak memberi pengaruh kepada kewujudan konflik-konflik dalam diri. Majoriti informan menyatakan bahawa mereka mempunyai konflik seperti kemurungan akibat individu di persekitaran mereka. Ini adalah dipersetujui oleh informan 3 di mana beliau menyatakan mengalami konflik kemurungan kerana terpalit dengan *Gender Dysphoria*. Ini adalah kerana beliau tidak menyukai jantina yang dikurniakan dan selalu mempersoalkan tentang keperluan individu sekeliling untuk meletakkan jantina sebagai garis batasan. Menurut beliau,

The dysphoria thing. Yeah, I do have depression because of gender dysphoria things.

Macam I nak pergi in the mall like clothing store la kan, people see me as a girl so of course automatically I will go to the girls section.

Informan 5 juga turut mengalami konflik kemurungan di dalam kehidupan beliau apabila sering diejek di sekolah dari aspek mental kerana personalitinya yang lembut. Ianya terjadi semenjak beliau berada di zaman sekolah rendah sehingga zaman universiti. Setiap tindak tanduknya diejek kerana perwatakannya yang agak feminin, lantas memberi impak kepada kemurungan, “Dia macam masa tu rasa kemurungan tapi bukan berpanjangan. Dia memang main mental saya sampai *result* saya merudum. Sampai saya belum duduk lagi... orang dah, “Ee... pondan datang sekolah.””

Informan 5 juga turut berhadapan dengan konflik yang sama dengan majoriti informan yang lain di mana beliau berhadapan dengan konflik kemurungan berakibat daripada isu kepercayaan kepada individu dalam hidupnya. Beliau enggan mengulas lanjut mengenai masalah kepercayaan yang tercetus, tetapi ianya adalah dianggap signifikan sehingga menimbulkan konflik kepada diri. Beliau menjelaskan, “*Depression maybe mild one because I got trust issues. Tapi maybe sekarang dah okay sikit.*”

4.6 Strategi Daya Tindak

Apabila berhadapan dengan konflik yang nyata berupaya dalam memberi kesan buruk kepada mental dan personaliti informan, para informan menyatakan strategi daya tindak yang dilakukan oleh mereka tatkala diserang konflik iaitu bercakap dengan rakan terdekat. Majoriti informan menyatakan bahawa mereka lebih selesa untuk bercakap dengan rakan terdekat tatkala konflik-konflik menyerang diri mereka. Ini adalah disokong oleh informan 1 di mana beliau menyatakan bahawa beliau mempunyai rakan-rakan di kelompok yang sama sejak dari zaman sekolah. Justeru, apabila mengalami konflik berkaitan seksualiti, beliau lebih selesa untuk meluahkan kepada rakan-rakan. Beliau berkata,

Coping mechanism I talk with my friends lah yang tahu I macam mana. Memang main coping mechanism actually. Kalau cara lain tu takde sangat la. Memang I tend to talk with my friends la. Memang kitorang ada group so kadang-kadang just cakaplah dalam group tu, luahkan apa-apa.

Selain itu, informan 3 juga turut mengujarkan perkara yang sama apabila ditanya berkenaan strategi daya tindak yang dilakukan dimana beliau mempunyai kumpulan rakan yang besar di universiti dan mereka merupakan golongan yang turut tergolong dalam kelompok LGBT,

Talk with my friends. Like kita marah-marah sama sama la, we talk shit togetherlah. Yeah like they're pretty much supportive and I'm happy to have them as my friends. Dulu we're tied because we're in diploma, same class, we live in

the same house and everything but now we are in different uni so jarang la nak cakap. But every time I have problems, I would message her and talk to her.

Strategi daya tindak ini juga turut dipersetujui oleh informan 6 di mana apabila diserang konflik-konflik dalam kehidupan, beliau turut akan bercakap dengan rakan terdekat supaya perasaan negatifnya dapat disingkirkan. Beliau berkata bahawa,

For me I just be calm, and then talk with friends untuk lupakan benda tu. A lot of my friends tahu so kebanyakannya boleh je semua dengar. I just "Weh aku down la, kau ada nasihat apa tak?"

4.7 Nasihat

Informan juga turut mengutarakan nasihat kepada individu-individu lain yang mungkin berhadapan dengan perkara yang sama dengan mereka. Berdasarkan hasil analisis tematik yang telah dijalankan oleh pengkaji mendapati bahawa terdapat beberapa subtema yang diperoleh daripada informan iaitu sayangi diri sendiri. Majoriti informan berpendapat bahawa individu yang turut menghadapi konflik yang sama seperti mereka perlu terus menyayangi diri dan tidak menyalahkan diri sendiri atas perkara yang berlaku kerana segala yang berlaku adalah takdir. Menurut informan 3, beliau berpendapat bahawa,

My advice would be don't be afraid of yourself, love yourself. Be who you are. If you have any problems, nowadays it's okay for you to post on social media or anything because you will automatically would get people who are not supportive but at the end of the day you also have people who are supportive of you.

Informan 4 juga memfokuskan aspek menyayangi diri sendiri dan menekankan elemen penerimaan diri kerana ianya adalah penting untuk mental individu. Beliau menambah lagi, meskipun berada di kelompok LGBT ini dilihat sebagai bertentangan daripada moral, tetapi ianya tidak salah untuk tampil berlainan dan jangan menitipkan perasaan benci kepada diri sendiri. Beliau menjelaskan,

All I can say its that maybe accept yourself, love yourself. That's the most important stuff. No matter like maybe it's wrong to be in this community, but you have to accept yourself that you are different and love yourself for being that. But make sure to never hate yourself for being in this kind of situation.

Ini juga adalah disokong oleh informan 6 yang menyatakan bahawa beliau berhadapan individu lain terus menjadi diri sendiri dan tidak menitikberatkan perasaan atau pemikiran orang lain. Ujarnya lagi, kegembiraan diri adalah aspek penting, "*Just be yourself*, jangan terlalu fikirkan orang lain sampai *you* boleh lukakan hati sendiri, tak *happy* dengan diri sendiri."

4.8 Harapan untuk Diri

Akibat konflik yang terpalit, informan masih menyatakan kerasionalan harapan mereka untuk diri sendiri pada masa hadapan. Pengkaji telah memperincikan tema harapan informan dalam bahagian ini iaitu berubah ke arah kehidupan yang lebih baik dan positif.

Majoriti informan menyatakan hasrat dan harapan mereka untuk diri sendiri pada masa hadapan yang bercirikan perubahan diri dan kehidupan ke arah yang betul dan baik meskipun mereka menghadapi konflik dan masih berada di kancah LGBT. Ini dapat dibuktikan dengan temu bual bersama informan 1 di mana beliau menyatakan bahawa beliau menyedari perkara yang dilakukan adalah salah. Justeru, beliau cuba untuk mengelakkan diri daripada terjebak atau terpengaruh dengan perkara berkaitan LGBT. Beliau berkata bahawa,

Personally I memang rasa benda tu salah so that's why I try to be single for now lah. I tak tahulah my future macam mana but I try to contain myself la. I try to get back on the right track but I cannot say that I will lah sebab for the future kita akan bertukar balik ke apa kan but I'll try to lah.

Pernyataan ini turut disokong oleh informan 2 di mana beliau berhasrat untuk mempunyai warisan yang tersendiri, iaitu berkahwin dengan wanita. Beliau sering berdoa supaya dititipkan hidayah daripada Allah SWT. Beliau berkata, “Saya nak ada keturunan. Itu adalah dua harapan besar saya. Saya hari-hari doa supaya tuhan turunkan hidayah pada saya untuk berkahwin.”

Informan 3 juga turut meluahkan hasrat di hati untuk berubah ke arah yang lebih baik iaitu beliau ingin menyembuhkan permasalahan seksualiti yang dialami. Beliau tidak mahukan perubahan dalam seksualiti, dan ingin terus kekal menjadi seorang wanita. Tambahnya lagi beliau berharap agar ada pihak yang dapat membantu dirinya dalam melangsungkan kehidupan seperti manusia biasa iaitu,

So macam like for me um yeah because I was born as a girl but I am uncomfortable of being girl. It's not like I want transition into a boy but I would like suggestion or maybe talks so whenever I talk about this, I will have people who knows what to do with it.

Harapan yang berunsurkan berubah ke arah kebaikan turut ditekankan oleh informan 4 yang menyatakan bahawa beliau tidak terus ingin terlibat dalam dunia LGBT ini kerana tidak mahu melukakan perasaan keluarga dan rakan-rakan. Baginya, bagi membuang perasaan tertarik kepada jantina yang sama, beliau berhasrat untuk berkahwin dengan lelaki, “Maybe kalau ada jodoh, *I just want to get married to a guy.*”

Informan 5 juga turut mengujarkan harapan yang sama berkenaan berubah ke arah yang lebih baik iaitu beliau mahu menjadi seorang rakan, anak dan individu yang terbaik kepada masyarakat. Selain itu, dari beliau juga tidak meletakkan jangkaan kepada perkahwinan, namun tidak akan menolak dalam perkahwinan dengan seorang wanita, “*Just wanna be a good friend, good son, and for masyarakat. In terms of marriage, I takde rasa untuk kahwin dengan lelaki ke apa. Kalau ada jodoh tu, adalah.*”

Kesimpulannya, gaya keibubapaan yang majoritinya diterima oleh informan sejak daripada kecil sehingga sekarang adalah gaya keibubapaan jenis permisif yang bercirikan perhatian yang minima terhadap tindak-tanduk anak-anak, kurang perhatian dan pengawalan serta bersikap kurang prihatin terhadap anak-anak. Selain itu, kehidupan di universiti yang bersifat lebih terbuka dengan adanya individu dan penglibatan dengan aktiviti berunsur LGBT juga menjadi aspek utama kepada kecenderungan ketertarikan seks sesama jantina dalam kalangan informan di universiti. Konflik yang diterima adalah dipersepsikan sebagai agak serius di mana kebanyakan informan menyatakan pernah berhadapan dengan kemurungan melibatkan identiti seksual yang dibawa dan menggunakan pendekatan seperti hanya bercerita kepada rakan-rakan dalam menanganinya. Informan juga meluahkan harapan dan hasrat diri mereka di mana majoritinya ingin mengubah diri ke arah kelangsungan kehidupan yang berlandaskan norma masyarakat yang betul pada masa hadapan.

5. Rumusan dan Cadangan

Natijahnya, kajian ini telah berjaya memenuhi objektif dan merungkai persoalan kajian yang diutarakan. Berdasarkan dapatan kajian yang telah diperolehi, nyata bahawa ibu bapa memberi pengaruh kepada permasalahan LGBT dalam kalangan masyarakat. Ini dibuktikan melalui kajian oleh (Farahwahida & Sharifah 2010; Khadijah 2012; Meriam 2003; Roseliza

2013) yang memfokuskan aspek ibu bapa dan keluarga yang menjadi faktor kepada keterlibatan anak-anak dan ahli keluarga dalam gejala LGBT. Majoriti daripada informan menerima bentuk gaya keibubapaan jenis permisif sewaktu membesar sehingga ke hari ini. Rata-rata informan adalah diasuh dengan kawalan yang lemah oleh ibu bapa dan ianya memberi impak yang kuat ke atas pembentukan identiti seksual mereka. Tindak tanduk ibu bapa dari gaya keibubapaan permisif ini mengakibatkan proses mendisiplinkan anak menjadi semakin sukar kerana aturan terhadap anak-anak adalah sangat minima. Oleh yang demikian, tidak dinafikan lagi peri pentingnya gaya keibubapaan yang konsisten kepada asuhan dan didikan anak-anak. Seiring dengan kajian oleh Azizi & Jaafar (2005); Habibah & Noran Fauziah (1997) yang menyatakan bahawa gaya keibubapaan yang diterima memberi kesan kepada perlakuan, gaya individu berfikir yang akhirnya dijelmakan melalui cara bertindak, berfikir serta bertingkah laku yang merangkumi pembentukan personaliti individu. Selain itu juga, dalam mendepani modenisasi dan revolusi industri 4.0, ianya bakal melahirkan pelbagai cabaran dan norma yang perlu diadaptasi dari segenap sudut. Justeru, ibu bapa perlu mengambil langkah waspada dalam membesarkan anak-anak, seiring dengan mengambil cakna akan gaya keibubapaan yang diterapkan kerana corak asuhan yang baik bakal melahirkan modal insan cemerlang dan berguna kepada bangsa serta negara.

Selain itu, turut diperhalusi mengenai gaya hidup golongan LGBT di institut pengajian tinggi yang lazimnya berorientasikan keterbukaan dari pelbagai aspek. Kehidupan di universiti nyata memberi kebebasan kerana tiadanya peraturan seperti di rumah, ditambah pula dengan kehadiran individu sekeliling di universiti yang mempunyai fahaman, pemikiran dan bersikap terbuka terhadap fenomena LGBT. Ini adalah diselaraskan dengan kajian oleh Byrd dan Stony (2001) yang mengatakan bahawa gejala LGBT adalah berlaku disebabkan oleh pengaruh rakan. Isu ini terus menyelinap dalam kalangan pelajar dan secara tidak langsung telah memberi impak kepada pembentukan peribadi dan sahsiah pelajar. Oleh itu, pihak yang bertanggungjawab perlu terus memantau gejala LGBT demi kelangsungan kehidupan generasi muda dan memulihkan gejala sosial dalam institusi pembelajaran.

Sebagai menggulung hujah, meskipun golongan LGBT dipersepsikan hanyut dalam dunia masing-masing, tetapi mereka tetap menitipkan keinginan untuk berubah ke jalan yang lebih diredhai dan tidak menyimpang daripada norma masyarakat. Oleh itu, agen penguat utama seperti keluarga, rakan serta masyarakat sekeliling perlu bersama-sama berganding bahu dalam meneutralkan permasalahan yang dihadapi tanpa menggariskan sebarang diskriminasi kepada golongan LGBT.

Dapatan kajian ini telah memberi input yang signifikan kepada pihak-pihak yang berkepentingan seperti badan-badan NGO, pihak institusi pengajian tinggi, pihak kerajaan, institusi keagamaan, termasuk individu yang terjerumus dalam gejala LGBT untuk memberi penelitian tentang permasalahan yang kian meresap dalam sosiobudaya. Justeru, diharapkan supaya semua pihak bertanggungjawab dapat memainkan peranan masing-masing dalam menangkis gejala yang kian meruncing ini supaya generasi baru yang seimbang dari segi moral dan fizikal dapat dilahirkan.

Penghargaan

Dengan lafaz Alhamdulillah, saya memanjatkan setinggi-tinggi rasa syukur ke hadrat Ilahi kerana dengan limpah kurniaNya, kajian ilmiah ini berjaya disiapkan. Jutaan kalungan kasih saya titipkan khas kepada keluarga tercinta iaitu Wan Rushdan, Wan Shubaikah, Amirul Aiman dan rakan seperjuangan yang disayangi kerana sentiasa mendoakan kejayaan saya

pada setiap masa dan ketika, diselingkan juga dengan sokongan dari aspek moral dan doa yang tidak pernah putus.

Melalui ruangan ini, saya ingin merakamkan jutaan penghargaan dan terima kasih kepada penyelia saya iaitu Pensyarah Kanan di Pusat Kajian Psikologi dan Kesejahteraan Manusia, Dr Nasrudin Subhi di atas sokongan, dorongan dan bimbingan yang tidak berpenghujung dalam proses menyempurnakan kajian ilmiah ini. Segala jasa dan tunjuk ajar beliau memberikan pengalaman dan pembelajaran baru buat diri saya untuk kegunaan masa akan datang.

Di kesempatan ini juga, saya mendedikasikan ribuan terima kasih kepada para responden yang telah memberikan kepercayaan penuh kepada saya untuk berkongsi sisi rahsia kehidupan mereka yang merupakan intipati kepada kandungan kajian ilmiah ini. Semoga sumbangan yang diberikan menjadi asbab bertandangnya hidayah dan taufik dan membawa kita semua kepada pengakhiran yang diredhai oleh-Nya.

Rujukan

- Abdul Adib Asnawi, Lailawati Madlan @ Endalan & Agnis Sombuling. (2017). Penerimaan Gaya Keibubapaan Dalam Kalangan Remaja Dan Kesannya Terhadap Perkembangan Kecerdasan Emosi (Acceptance Of Parenting Style Among Adolescents And Its Impact On Emotional Intelligence Development). *Jurnal Psikologi Malaysia*, 31(2).
- Abdul Halim, N., & Ninggal, M. T. (2001). Tinjauan Faktor Pengaruh Keluarga, Teman-teman Dan Persekitaran Terhadap Perkembangan Budaya Golongan Lembut Di Universiti Teknologi Malaysia, Skudai (Doctoral dissertation, Universiti Teknologi Malaysia)
- Ahmad, M. I., Adnan, H. A., Abd Satar, J., Sulaiman, W. S. W., & WMS, W. M. Z. (2015). Faktor Dan Cara Gaya Hidup Serta Kemungkinan Kembali Pulih Dalam Kalangan Lesbian: Satu Kajian Kes. *e-Bangi*, 12(1).
- Abdullah, F., & Akhir, N. M. (2019). LGBT dalam Kalangan Mahasiswa di Institusi Pengajian Tinggi Awam. *Jurnal Wacana Sarjana*, 3(4), 1-11.
- Byrd, A. D., & Olsen, S. (2001). Homosexuality: Innate and Immutable. *Regent UL Rev.*, 14, 383.
- Byrd, A. D., & Nicolosi, J. (2002). A meta-analytic review of treatment of homosexuality. *Psychological reports*, 90(3_suppl), 1139-1152.
- Cahyo Nugroho, S. I. G. I. T. (2010). *Pengambilan Keputusan Menjadi Homoseksual Pada Laki-Laki Usia Dewasa Awal Sebuah Penelitian Kualitatif dengan Pendekatan Fenomenologi* (Doctoral dissertation, Universitas Diponegoro).
- Azlina Mohd Khir, Che W Hashimi Rafsanjani Che W Raksan, Aini Azeqa Ma'rof & Amna Md Noor. (2019). Kesan Keterlibatan Belia Dalam Aktiviti Gay di Kuala Lumpur. *Malaysian Journal of Youth Studies*. 2, 93-106.
- Hassan, A., & Amat, S. (2015). Kefahaman Terhadap Aspek Pendefinisian Dan Ciri Utama Golongan Homoseksual (*Understanding the definition and main characteristics of homosexuals*). *e-Bangi*, 12(2).
- Mahyuddin, R., Siaw, Y. L., Roslan, S., & Tarmizi, R. A. (2009). Relationship Between Personality, Misbehavior and Academic Achievement among Freshmen in a University. *International Journal of the Humanities*, 7(1).
- Mohd Ali. (2018). "Waspada LGBT pelajar Universiti," disiarkan dalam laman akhbar Utusan Melayu bertarikh 9 oktober

- Utusan Online (2 Ogos 2018). *LGBT Paling Ramai Hidap HIV*.
<https://www.utusan.com.my/berita/nasional/lgbt-paling-ramai-hidap-hiv-1.720990>
- Yahya, A. (2005). *Membentuk Identiti Remaja*. PTS Professional.
- Yusof, F. M., & Timmiati, S. M. (2011). Lelaki Lembut: Faktor Dan Kesannya Kepada Pembentukan Sahsiah Mahasiswa. *Jurnal Teknologi*, 113-150.